

ФІНАНСОВІ ВІДНОСИНИ В СИСТЕМІ ЕКОНОМІЧНИХ ВІДНОСИН

© 2014 ЧЕРНИЧКО Т. В.

УДК 330.341.2

Черничко Т. В. Фінансові відносини в системі економічних відносин

Мета статті полягає в дослідженні особливостей та основних принципів формування фінансових відносин як частини економічних відносин в Україні та, на цій основі, обґрунтування шляхів еволюційного реформування моделі фінансових відносин, її узгодження з реаліями розвитку національної економіки. Аналізуючи, систематизуючи та узагальнюючи наукові праці вітчизняних і зарубіжних учених, було визначено, що метою оптимізації фінансових відносин є оптимізація основних фінансових пропорцій на стадії утворення та розподілу доходів інституційних секторів. У результаті дослідження було здійснено групування складових сукупності фінансових відносин за об'єктами впливу. Визначено, що за своєю основою фінансові відносини є розподільчими, оскільки виникають у процесі розподілу та перерозподілу суспільного продукту. Перспективою подальших досліджень у даному напрямі є визначення оптимізації фінансових відносин, особливо в частині фінансових відносин, пов'язаних з формуванням і використанням централізованих фінансів як необхідної передумови забезпечення усталеного економічного розвитку України.

Ключові слова: економічні відносини, фінансові відносини, централізовані фінанси, фінансова система, фінансові пропорції.

Рис.: 1. **Табл.:** 1. **Бібл.:** 8.

Черничко Тетяна Володимирівна – доктор економічних наук, доцент, завідувач кафедри обліку та фінансів, Мукачівський державний університет (вул. Ужгородська, 26, Мукачево, 89600, Україна)

E-mail: cher_tanya@rambler.ru

УДК 330.341.2

UDC 330.341.2

Черничко Т. В. Финансовые отношения в системе экономических отношений

Цель статьи заключается в исследовании особенностей и основных принципов формирования финансовых отношений как части экономических отношений в Украине и, на этой основе, обоснование путей эволюционного реформирования модели финансовых отношений, ее согласования с реалиями развития национальной экономики. Анализируя, систематизируя и обобщая научные труды отечественных и зарубежных ученых, было определено, что целью оптимизации финансовых отношений является оптимизация основных финансовых пропорций на стадии образования и распределения доходов институциональных секторов. В результате исследования было осуществлено группирование составляющих финансовых отношений по объектам воздействия. Определено, что в своей основе финансовые отношения являются распределительными, поскольку возникают в процессе распределения и перераспределения общественного продукта. Перспективой дальнейших исследований в данном направлении является определение оптимизации финансовых отношений, особенно в части финансовых отношений, связанных с формированием и использованием централизованных финансов как необходимой предпосылки обеспечения устойчивого экономического развития Украины.

Ключевые слова: экономические отношения, финансовые отношения, централизованные финансы, финансовая система, финансовые пропорции.

Рис.: 1. **Табл.:** 1. **Библ.:** 8.

Черничко Татьяна Владимировна – доктор экономических наук, доцент, заведующий кафедрой учета и финансов, Мукачевский государственный университет (ул. Ужгородская, 26, Мукачево, 89600, Украина)

E-mail: cher_tanya@rambler.ru

Chernychko Tetiana V. Financial Relations in the System of Economic Relations

The goal of the article lies in the study of specific features and main principles of formation of financial relations as a part of economic relations in Ukraine and justification of ways of evolution reformation of the model of financial relations, its correspondence with realities of development of the national economy. Analysing, systemising and generalising scientific works of domestic and foreign scientists, the article shows that the goal of optimisation of financial relations is optimisation of main financial proportions at the stage of formation and distribution of income of institutional sectors. In the result of the study the article groups components of financial relations by objects of impact. The article shows that financial relations basically are distribution ones since they appear in the process of distribution and re-distribution of the public product. The prospect of further studies in this direction is identification of optimisation of financial relations especially in the part of financial relations connected with formation and use of centralised finance as a necessary pre-requisite of ensuring sustainable economic development of Ukraine.

Key words: economic relations, financial relations, centralised finance, financial system, financial proportions.

Pic.: 1. **Tabl.:** 1. **Bibl.:** 8.

Chernychko Tetiana V. – Doctor of Science (Economics), Associate Professor, Head of the Department, Department of Accounting and Finance, Mukachevo State University (vul. Uzhgorodska, 26, Mukachevo, 89600, Ukraine)

E-mail: cher_tanya@rambler.ru

Успішне завершення економічних реформ і формування розвиненої ринкової економіки в Україні є можливим лише за умови побудови ефективної та дієвої системи фінансових відносин. Проблема оптимізації фінансових відносин досить широко обговорюється в українському науковому середовищі і, як одне з важливих, піднімається питання ролі держави у її забезпеченні. Більшість науковців наголошують на необхідності активізації ролі держави як керуючої ланки, а особливо в кризові періоди розвитку суспільства.

Дослідження причин світової фінансово-економічної кризи, продовження якої спостерігається ще і сьогодні, доводить, що в її основу закладено невідповідність існуючих фінансово-кредитних відносин реаліям економічного і соціального розвитку більшості країн світу.

Важливість вищевикладених проблем, необхідність узагальнення теоретичних принципів і розробки практичних рекомендацій щодо підвищення ефективності сформованих фінансових відносин в Україні та формують актуальність дослідження.

Серед вітчизняних і російських учених, які досліджували особливості та проблеми фінансових відносин, виділяються роботи Л. І. Абалкіна, Б. Г. Болдирева, О. Д. Василика, А. С. Гальчинського, В. М. Геєця, А. М. Герасимовича, А. І. Даниленка, О. Д. Заруби, М. І. Крупки, В. Д. Лагутіна, В. І. Лисицького, І. О. Луніної, І. О. Лютого, С. В. Львовичкіна, С. В. Мочерного, С. Я. Огородника, В. М. Опаріна, Ю. М. Осіпова, Ю. М. Пахомова, Д. В. Полозенка, М. І. Савлука, А. М. Соколовської, Г. П. Солюса, В. М. Сумарокова, В. М. Сутормі-

ної, В. М. Уоскіна, В. М. Федосова, А. С. Філіпенка, А. А. Чу-хна, С. І. Юрія та ін.

Метою статті є визначення особливостей та основних принципів формування фінансових відносин, як частини економічних відносин в Україні та, на цій основі, обґрунтування шляхів еволюційного реформування моделі фінансових відносин, її узгодження з реаліями розвитку національної економіки.

Фінансові відносини – це частина економічних відносин, яка пов'язана з формуванням і використанням фінансових ресурсів з метою:

- ✦ виконання економічних, соціальних, політичних та інших функцій сучасної держави;
- ✦ забезпечення розширеного відтворення на макро- та мікроекономічному рівнях;
- ✦ участі у відносинах обміну для задоволення потреб господарських суб'єктів і населення.

З 90-х років минулого століття в системі економічних відносин в Україні, як і більшості постсоціалістичних країн, відбувається процес суттєвих змін, пов'язаних з переходом від централізованої планової економіки до ринкового господарства. Формування принципів ринкової економіки вимагало переосмислення усіх проблем суспільного життя, а особливо у сфері фінансів.

На даному етапі розвитку в Україні ще продовжується процес формування оптимальних фінансових відносин ринкового типу, а існуюча фінансова система, як сукупність цих фінансових відносин має певні особливості, притаманні лише їй.

Метою формування фінансових відносин в Україні на даному етапі розвитку є *оптимізація основних фінансових пропорцій на стадії утворення та розподілу доходів інституційних секторів і на основі цього – стимулювання прискореного економічного розвитку та підвищення добробуту громадян.*

Базовою складовою є групування складових сукупності фінансових відносин за об'єктами впливу:

1. Фінансові відносини, пов'язані з формуванням і використанням централізованих фінансів, – сукупність економічних відносин, спрямованих на формування та використання фондів грошових засобів держави, акумульованих у державній бюджетній системі та урядових позабюджетних фондах:

- ✦ відносини, які виникають через формування податкових та неподаткових надходжень бюджетної системи;
- ✦ відносини, які виникають через використання бюджетних коштів;
- ✦ відносини, які виникають внаслідок формування дохідної частини державних позабюджетних фондів;
- ✦ відносини, які виникають внаслідок використання коштів державних позабюджетних фондів;
- ✦ відносини, пов'язані з фінансово-господарською діяльністю держави.

2. Фінансові відносини, пов'язані з формуванням та використанням децентралізованих фінансів – сукупність економічних відносин, які визначають кругообіг грошових фондів підприємств та установ недержавної форми власності:

- ✦ відносини, які виникають через формування фінансових ресурсів підприємств та установ недержавної форми власності;

✦ відносини, які виникають внаслідок використання фінансових ресурсів підприємств і установ недержавної форми власності.

3. Фінансові відносини, пов'язані з формуванням і використанням фінансів домашніх господарств:

- ✦ відносини, які виникають через формування фінансових ресурсів домогосподарств;
- ✦ відносини, які виникають у зв'язку з використанням фінансових ресурсів домогосподарств.

За своєю основою фінансові відносини є розподільчими, оскільки виникають у процесі розподілу та перерозподілу суспільного продукту. З даної позиції фінансові відносини доцільно розділяти саме за суб'єктами відносин та залежно від їх ролі у процесі суспільного виробництва. Фінансові відносини виникають між державою, з одного боку, та юридичними і фізичними особами – з іншого; між юридичними особами; між юридичними особами, з одного боку, та фізичними особами – з іншого; між державою та юридичними особами національної економіки, з одного боку, та фінансовими інституціями інших країн і міждержавними фінансовими інституціями – з іншого. Відносини між двома фізичними особами на сьогоднішній день як фінансові не визнаються, проте досить широко досліджується зміст особистих фінансів та особистого бюджету.

Існують певні типові характеристики, які дозволяють виділити існуючі на практиці моделі фінансових відносин у ринковій економіці, пов'язані з особливостями їх організації з позицій фінансового забезпечення відтворювального процесу й встановлення пропорцій між індивідуальним та суспільним споживанням.

В основу побудови кожної моделі закладено роль і місце в ній держави. Основним критерієм, який характеризує виокремлення моделей фінансових відносин, є частка ВВП, яка перерозподіляється через централізовані фінанси. Дослідження статистичних даних, пов'язаних з оцінкою участі держави у розподілі ВВП (табл. 1), свідчать про досить нерівномірні зміни частки ВВП, яка перерозподіляється через систему централізованих фінансів.

Наведені статистичні дані підтверджують висновки, зроблені американським ученим Річардом Масгрейвом: «Якщо дивитися на розвиток західного світу впродовж ХХ століття, то однією з його визначних рис буде зростання суспільного сектору. Частка ВВП, яка проходить через державні бюджети промислово розвинених країн, зростає від близько 10 % на початку століття до середнього рівня 40 % наприкінці. Найнижчі показники тут становлять близько 30 % (Японія, Австралія та Сполучені Штати), найвищі – близько 60 % (Франція, Данія і Швеція). Це зростання зафіксовано головним чином у другій половині ХХ століття, у різних країнах воно відбувалося різними темпами, проте ця тенденція спостерігалася в усьому західному світі» [1, с. 50].

Довгострокова тенденція збільшення частки ВВП країни, яка перерозподіляється через систему державних фінансів, вперше була передбачена німецьким економістом А. Вагнером. Економістом визначені причини зростання ролі держави як учасника економічних відносин: необхідність суспільного поділу праці; зростання чисельності населення; необхідність вирішення багатьох соціальних проблем тощо [4].

Як свідчать дані наведені в табл. 1, частка ВВП, яка проходить через систему централізованих фінансів аналізованих країн світу зростає з 7,5 – 17,0% в 1913 р. до 31,5 –

Частка ВВП, яка проходить через систему централізованих фінансів країн, 1913 – 2012 рр. (% від ВВП)

Країна	Рік									
	1913	1960	1970	1980	1990	2000	2010	2011	2012	
Франція	17,0	34,6	39,3	45,6	47,0	50,2	56,6	56,0	56,2	
Німеччина	–	–	–	–	43,2	46,4	47,7	45,3	44,9	
Італія	11,1	30,1	33,5	41,7	41,5	45,3	50,5	49,9	51,0	
Японія	8,3	17,5	20,0	27,3	32,0	29,6	39,0	40,4	41,1	
Швеція	10,4	31,0	45,9	54,2	61,3	56,4	49,8	48,9	49,2	
Великобританія	12,7	32,2	42,1	39,6	37,9	37,9	46,4	48,9	49,2	
США	7,5	27,0	32,4	33,8	36,5	33,6	42,9	41,5	40,7	
Україна (Зведений бюджет)	–	–	–	–	–	28,3	34,5	30,3	–	
Україна (загальний бюджет Уряду)	–	–	–	–	–	33,4	49,0	45,1	46,9	

Джерело: дані за 1913 р. та 1960 р. – [2, с. 5].

Дані за 1970 р., 1980 р., 1990 р., 2000 р. – [3].

Дані за 2010 – 2012 р. – розрахунки автора на основі статистичної інформації Міжнародного Валютного Фонду // <http://www.imf.org/external>

Дані по Україні – розрахунки автора на основі статистичної звітності Державного комітету статистики України // <http://ukrstat.gov.ua>; Міністерства фінансів України // <http://minfin.gov.ua>; та Міжнародного Валютного Фонду // <http://www.imf.org/external>

56,0% в 2012 р. Іншими словами, обсяг фінансових ресурсів, які розподіляються та перерозподіляються через систему централізованих фінансів, зріс більше, ніж втричі.

Найбільше частка ВВП зростає в європейських країнах – більше ніж в 4 рази і складала в середньому 42,0% від ВВП. Найвищий рівень в Швеції – 61,3% від ВВП в 1990 р. (найбільше значення в наведеній сукупності показників) та 49,2% у 2012 р.

Відбувається процес зміни співвідношення аналізованого показника між США та країнами Європи. У 1960 р. обсяг державних видатків становив 27,0% у США та 30,0 – 34,0% у країнах Західної Європи, тобто приблизно однакові частки ВВП перерозподілялись через бюджетну систему. У 2012 р. пропорції розподілу суттєво змінюються – 40,7% від ВВП в США та 50,0 – 56,0% від ВВП у країнах Західної Європи.

Тенденції зростання частки національного доходу, що перерозподіляється за допомогою централізованих фінансів, у країнах Західної Європи спостерігаються вже протягом тривалого періоду часу: частка ВВП збільшилась в середньому з 33,0% від ВВП у 1960 р. до 56,0% у 2012 р. і значно перевищує аналогічні показники по США та Японії – 40,7% та 41,1% від ВВП відповідно.

Слід зауважити, що значення аналізованого показника в європейських країнах суттєво відрізняються. Так, максимальні значення характерні для таких країн, як Італія та Франція, де в бюджетній системі акумулюється понад 50,0% від ВВП. Мінімальні значення характерні для такої країни, як Німеччина (45,0% від ВВП).

В економічній теорії домінує думка, що оптимальною часткою ВВП, яка перерозподіляється через систему державних фінансів є 30 – 40% від ВВП. Подібний підхід визначає основну мету державного регулятивного впливу на розвиток країн з трансформаційною економікою – необхідність стабілізації економічної ситуації в країні. Дотримання даних пропорцій забезпечує зростання рівня доходів економічних суб'єктів та населення, проте призводить до обмеження державних фінансових ресурсів, отриманих у результаті перерозподілу доходів і зменшення регулятивної функції державних видатків.

Якщо керуватися наведеними вище позиціями, то частка ВВП, яка перерозподіляється через централізовані фінанси в Україні (див. табл. 1) відповідає стимулюючій та регулюючій функціям держави [5]. Проте, ця відповідність спостерігається лише на перший погляд. Фінансування заходів соціального спрямування в Україні здійснюється з Фондів соціального спрямування, що зменшує навантаження на видатки зведеного бюджету, проте суттєво впливає на рівень доходів суб'єктів господарювання та населення.

Якщо дослідити сумарний обсяг фінансових ресурсів, що перерозподіляються через зведений бюджет країни та Фонди соціального спрямування (аналогічні показники в більшості країн світу визначаються як «загальний бюджет уряду»), то можна зробити висновок, що величина фінансових ресурсів держави значно вища. У 2000 р. їх величина становила 33,4% від ВВП, а в 2012 р. – 46,9% від ВВП [6].

Існуюча в Україні податкова система піддається гострій критиці не лише науковців-економістів, політиків, але й суб'єктів господарювання. Згідно з обстеженнями Міжнародної фінансової корпорації та Світового банку податкових систем з позицій домогосподарств та приватних підприємств, що сплачують різні податки, вітчизняна податкова система посіла 165 місце із 185 обстежених країн. Зокрема узагальнений показник податкового індикатора включає кількість платежів на рік – 28, час витрачений на обчислення та сплату податків – 491 годин на рік, рівень податкового навантаження 55,4%. Також у дослідженні відзначається складність адміністративних бар'єрів [7].

Обстеження проведене у 2013 р. засвідчило, що країни поступово спрощують систему оподаткування, запроваджують реформи з метою спрощення процедури адміністрування податків та зниження податкового навантаження. Зокрема середній рівень податкового навантаження складає 44,7% і знизився на 8% за останніх вісім років та на 6,5 знизилась кількість платежів на рік. Серед цих країн відзначена і Україна як країна, що у 2011 р. скоротила кількість податків шляхом об'єднання чи скорочення обов'язкових платежів інших ніж податки з доходу, знизила ставки оподаткування доходів більше ніж на 2%, а також

переглянула податкове законодавство. У 2012 р. Україна запровадила електронне подання та сплату обов'язкових платежів та зробила її використання обов'язковим для середніх та великих підприємств. За останніх сім років Україна на 31% покращила якість податкової системи, однак час на розрахунок та сплату податків все ще залишається найвищим серед країн Східної Європи та Центральної Азії, що пов'язане із використанням численних електронних форм та реєстрів при сплаті податку на прибуток, ПДВ та внесків на загальнообов'язкове державне соціальне страхування [7].

Формування фінансових відносин і виділення суб'єктів фінансових відносин відбуваються послідовно в процесі еволюційних та революційних трансформацій в межах економічної системи. Еволюційний принцип трансформації характерний для відносин між:

- ★ підприємствами (соціалістичними на першому етапі формування; колективними, державними та приватними – на другому) та державою;
- ★ фізичними особами та державою.

Основні принципи сучасної системи фінансових відносин сформовано ще в період планової економіки Радянського Союзу. Загалом їх розвиток відбувається еволюційно, шляхом корегування фінансових відносин відповідно до змін в самій економічній системі, в інших формах економічних відносин.

Сутність моделі фінансових відносин ринкового типу наступна: на першому етапі проводиться розподіл вартості створеного ВВП між тими, хто брав участь у його створенні; на другому етапі держава шляхом перерозподілу даних доходів забезпечує формування загального бюджетного фонду. На стадії розподілу величина доходів регулюється ринковими інструментами за відсутності (мінімального рівня) інструментів державного адміністрування. На стадії перерозподілу переважають інструменти державного регулятивного впливу. Дана модель дозволяє оцінити роль кожного з рівнів фінансових відносин у створенні та використанні ВВП, а також забезпечує стимулювання зростання їх економічної активності, зростання виробництва, підвищення продуктивності праці.

Податковий принцип відносин підприємств з бюджетом має низку істотних переваг порівняно з нормативним [8]. На розмір ставок податку на прибуток із доходів не впливають плановані показники і результати господарської діяльності. Цей історичний етап характеризувався жорсткою фінансово-кредитною політикою у сфері регулювання фінансів, що забезпечило контроль за бюджетним дефіцитом і грошовою емісією, дотримання жорсткої залежності результатів роботи і обсягу ресурсів, що спрямовуються на оплату праці, виробничий і соціальний розвиток. Податкова система дозволила підприємствам нагромаджувати фінансові ресурси, але не вирішила головної проблеми – проблеми власності. Майно підприємств як і раніше належало державі.

З початку 90-х років економіка України перебувають в стані глибоких інституційних і структурних перетворень, які зачіпають стратегічні державні, корпоративні, а також інтереси різних соціальних верств суспільства. Ринкова економіка в цей період відрізняється низкою об'єктивних особливостей, які характеризують загалом нестійку рівновагу як політичних, економічних, так і соціальних методів регулювання. Але при цьому неминучими стали втрати перш за все для держави як власника, які мали негативні соціальні наслідки. Фінансова політика цього етапу розвитку була спрямована на адаптацію всіх інститутів і суб'єктів економічних відносин до якісно нових умов управління і господарювання.

Формування принципів ринкової економіки на даному етапі призводить до значного посилення ролі фінансових відносин. По-перше, з виникненням нових видів та організаційних форм суб'єктів господарювання виникають і нові групи фінансових відносин, взаємозв'язки між якими ускладнюються. По-друге, фінанси стають самостійною сферою грошових відносин: в ринковій економіці гроші (матеріальна основа фінансових відносин) стають капіталом.

Розглянемо, які зміни відбулися в системі фінансових відносин України з переходом на ринкові відносини. При планово-директивній економіці на державному рівні формувалися три фонди: державний бюджет, фонд державного майнового і особистого страхування та фонд державного

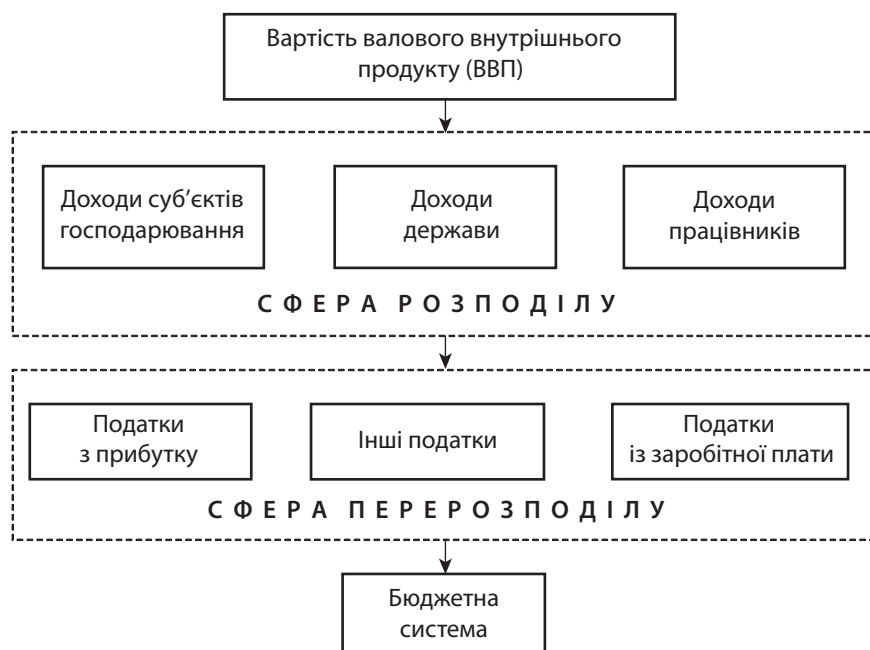

Рис. 1. Модель фінансових відносин в умовах ринкової економіки

соціального страхування. Усі вони формувалися за рахунок вилучення основної частини доходів у підприємств та населення. З переходом до ринкової моделі, окрім бюджету, формуються: Пенсійний Фонд, Фонд соціального страхування від нещасних випадків на виробництві та професійних захворювань, Фонд соціального страхування України на випадок безробіття, Фонд соціального страхування з тимчасової втрати працездатності та ін. Кожен фонд має специфічні завдання і відповідну організацію фінансових відносин. Бюджет, хоча і зберігає свою лідируючу роль, але вже не такий всеосяжний, як раніше, коли через бюджет держава централізувала понад 50% національного доходу. Проте джерела формування цього зростаючого переліку фондів залишаються практично незмінними. Основна частка припадає на доходи суб'єктів господарювання, що суттєво зменшує їх можливості, пов'язані з розвитком. Частка доходів, пов'язана з перерозподілом доходів домогосподарств, залишається незначною та визначається низьким їх рівнем.

Перехід країни на нові економічні відносини завжди пов'язаний зі значними труднощами. Структурні перетворення викликали спад виробництва, безробіття, соціальну та політичну нестабільність, інфляцію та інші негативні моменти розвитку. Фінансові відносини, пов'язані з формуванням централізованих, децентралізованих фінансів і фінансів домогосподарств на сучасному етапі такі ж складні та суперечливі, як і на початку формування принципів ринкової економіки. Досить часто вони не відповідають навіть інтересам самих господарюючих суб'єктів і населення.

Проблеми існують і в процесі перерозподілу фінансових ресурсів. Характерною рисою сучасної податкової системи, як і раніше, є її складність, пов'язана зі значним переліком різноманітних податків і зборів.

Таким чином, нами визначено, що фінансові відносини – це органічна складова економічних відносин, які, своєю чергою, визначаються типом економічної системи. В умовах трансформаційних процесів в економічній системі України та формування принципів ринкової економіки, безперечно, змінюються і підходи, пов'язані з організацією, регулюванням і плануванням фінансових відносин, контролем з боку держави за їх ефективністю та результативністю.

Відповідно до таких трактувань можна зробити **висновки** про існування двостороннього зв'язку між фінансовими відносинами та економічним розвитком. З одного боку, оптимізація та відповідність фінансових відносин реаліям розвитку національної економіки – необхідна передумова забезпечення усталеного економічного розвитку, з іншого – стан розвитку економіки України визначає організацію та механізми стабілізації фінансових відносин. ■

ЛІТЕРАТУРА

1. Б'юкенен Дж. Суспільні фінанси і суспільний вибір: Два протилежних бачення держави / Дж. Б'юкенен, Р. Масгрейв / Пер. з англ. – К.: Вид. дім «Академія», 2004. – 175 с.
2. Мировая экономика в XX веке: потрясающие достижения и серьезные проблемы // МЭ и МО. – 2001. – № 1. – С. 3 – 15.
3. Zeynep Ozkok. Breaking the misconceptions: An analysis of the effects financial liberalization on financial development using index measures [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.eco.uc3m.es/temp/Zeynep.pdf>

4. Біль Д. Закон Вагнера: до останньої версії статті Адольфа Вагнера, опублікованої 1911 р., та її переклад / Д. Біль // Журнал Європейської економіки. – 2003. – Том 3 (1). – С. 5 – 15.

5. Лисицький В. Високий рівень державного споживання як фактор дестабілізації економіки України / В. Лисицький [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://c-e-d.info/img/pdf/Utt_158_165_ukr.pdf

6. Перспективи розвитку мирової економіки. Преодолення високих рівнів долга і вялого росту // Обзори мирової економіки і фінансов [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.imf.org/external/russian/pubs/ft/weo/2012/02/pdf/textr.pdf>

7. Створення фінансового простору для економічного зростання. Огляд державних фінансів України // Звіт Світового банку № 36671-UA [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://siteresources.worldbank.org/INTUKRAINE/Resources/328335-1158937917927/pfr1_ukr.pdf

8. Doing business (Measuring business regulation) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.doingbusiness.org/reports/global-reports/doing-business-2012>

REFERENCES

B'iukenen, Dzh., and Mashreiv, R. *Suspilni finansy i suspilnyi vybir: Dva protylezhnykh bachennia derzhavy* [Public finance and public choice: two opposing visions of the state]. Kyiv: Akademiia, 2004.

Bil, D. "Zakon Vahnera: do ostannyoi versii statii Adolfa Vahnera, opublikovanoi 1911 r., ta ii pereklad" [Wagner's Law: the latest version of Adolf Wagner's article, published in 1911, and its translation]. *Zhurnal I Evropeiskoi ekonomiky*, vol. 3 (1) (2003): 5-15.

"Doing business (Measuring business regulation)" <http://www.doingbusiness.org/reports/global-reports/doing-business-2012>

Lysytskyi, V. "Vysokyi riven derzhavnoho spozhyvannia iak faktor destabilizatsii ekonomiky Ukrainy" [The high level of government consumption as a factor destabilizing the economy of Ukraine]. http://c-e-d.info/img/pdf/Utt_158_165_ukr.pdf

"Mirovaia ekonomika v XX veke: potriasaiushchie dostizheniia i serezhnye problemy" [The world economy in the twentieth century: the great achievements and serious problems]. *ME i MO*, no. 1 (2001): 3-15.

Ozkok, Z. "Breaking the misconceptions: An analysis of the effects financial liberalization on financial development using index measures" <http://www.eco.uc3m.es/temp/Zeynep.pdf>

"Perspektivy razvitiia mirovoy ekonomiki. Preodolenie vysokikh urovney dolga i vialogo rosta" [World Economic Outlook. Overcoming the high levels of debt and sluggish growth]. <http://www.imf.org/external/russian/pubs/ft/weo/2012/02/pdf/textr.pdf>

"Stvorennia fiskalnoho prostoru dlia ekonomichnoho zrostantia. Ohliad derzhavnykh finansiv Ukrainy" [Creating Fiscal Space for Growth. Public Finance of Ukraine]. http://siteresources.worldbank.org/INTUKRAINE/Resources/328335-1158937917927/pfr1_ukr.pdf